

ANKA LÁSZLÓ

MINISZTERELNÖKBŐL LETT MAMELUK LOBBIJA A MINISZTERNÉL: TISZA KÁLMÁN LEVELEI WCLASSICS GYULÁHOZ (1895–1902)

Nagyra becsült gimnáziumi történelemtanárom,
Szölgény Gyéza emlékére

BEVEZETŐ

Budapest 1944–1945-ös ostromakor, valamint az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésekor is kigyulladt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának a Budavárban, a Bécsi kapu téren található főépülete. E tüzesetek során a dualizmus korával foglalkozó iratanyagok, korabeli politikusok hagyatékainak tömege semmisült meg. E veszteség nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a Monarchiabeli Magyarország intézményeinek történetével kapcsolatban számtalan ismeretlen fehér folt van még mindig a történetírásban, és több meghatározó politikusnak – miniszterelnököknek – nehézségbe ütközik megírni életrajzát, bemutatni politikáját.

Tisza Kálmán (1830–1902) egykori miniszterelnök után csak irattörödékek maradtak akár az Országos Levéltárban,¹ akár más gyűjteményekben. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában² és a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárában,³ valamint a Magyar Tudományos Akadémián⁴ is található még az egykori szabadelvű párti kormányfőtől megmaradt levelek.

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), P 1439, Id. Darányi Ignác, 6. t. P 1441, Darányi Ignác miniszter 7. d. 15. t. P 984, Hrabovszky család. P 544, Procopius család. P 576, Radvánszky Béla, 2. t. P 634, Szilágyi Dezső. P 4, Id. Andrássy Gyula, 1. d. 194. K 467, Miniszterelnökök félhivatalos levelezése. 3. cs. Tisza Kálmán 1876–1890.

² Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Tisza Kálmán levelei: Csengery Antalhoz, Levelestár Fol. 4. Falk Miksához, Fond IV/912. Emödy Dánielhez, 1922/23. Glasner Antalhoz. Jókai Mórhoz, Fond V/594. Az aradi kaszinó egyesület elnökéhez. Bulyovszky Lillához. Darányi Ignác miniszterhez, Fond 32/282. Szász Károly püspökhöz, Levelestár. Fraknoi Vilmoshoz. Grünwald Bélához. Pompéry Jánoshoz.

³ Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára, 44. fond Tisza István iratai, 1878–1918, 1. 28. Tisza Kálmán levele fiához Tisza Istvánhoz, 1893. 1. 40. Tisza Kálmán fiához Tisza Istvánhoz képviselőházi elnöksége ügyében, 1898. 23. 47. Tisza Kálmán levelei Tisza Istvánhoz, 1893.

⁴ Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattára, Tisza Kálmán levelei Ghyczy Kálmánhoz Ms. 4852/88–168. Ezek közül több megjelent: *Deák Ferencz beszédei*. I–VI. köt. Szerk. KÖNYI Manó. Budapest, Franklin, 1886–1899.

Nyomatásban mindössze csak azok láttak napvilágot, amelyek az Országos Széchényi Könyvtárban, illetve a Magyar Tudományos Akadémián lelhetők fel, és Jókai Mórhoz, illetve Ghyczy Kálmánhoz íródtak. Ezenfelül még néhány levél került bele a Tisza Kálmánról szóló biográfiába, amely 2003-ban jelent meg.⁵ Tisza többi levele kiadatlan és többnyire ismeretlen is a kutatók és a szélesebb olvasóközönség számára.

Éppen ezért érdemes velük foglalkozni, nyilvánosságra hozni őket, hogy a történészek szakmai-tudományos világa és a múlt iránt érdeklődő közönség is megismerhesse ezek alapján azt az embert, illetve gondolkodását és politikáját, aki tizenöt évén keresztül vezetett miniszterelnökként egy olyan korszakban a Magyar Királyságot, amelyet a magyar történelem legprosperálóbb koraként tartunk számon manapság gazdasági és kulturális értelemben.

Márpedig egy prosperáló korszak eredményei nem függetlenek attól a személytől, aki az ország sorsát másfél évtizeden keresztül a kezében tartja, annak Ferenc József király után legmeghatározóbb alakja és koncepcionális kormányzati gondolkodása által legfőbb formálója volt.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterrel kapcsolatban szerencsés a történelemtudomány, mivel az ő iratgyűjteménye egyben fennmaradt az Országos Levéltárban (K 305, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Egyházigazgatási ügyek. K 721, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Wlassics Gyula miniszter iratai. P 1445, Wlassics I. Gyula báró). Itteni hagyatékában Tisza Kálmántól húsz darab levél, egy névjegykártya és egy Wlassics számára megcímezett boríték található. Ezekből kerül bemutatásra tizenhét levél, és ezek egyike mellett megjelenik lábjegyzetben az említett névjegykártya is. A tizenhétből az egyik levél címzettje ismeretlen maradt az utókor számára, de a levél tartalma alapján logikusan kapcsolódik a Wlassics-hoz írt levelek csokrához.

Bár azt hihetnénk, a 19–20. századi történelemmel foglalkozó történész számára elégséges forrás a korból származó levél, újságcikk, beszéd és emlékirat vagy statisztikai kimutatás, azonban legalább ennyire fontos lehet, hogy egy-egy korabeli szereplő mit írt rá egy névjegykártyára, egy borítékra vagy egy levél, fénykép hátoldalára, esetleg milyen széljegyzettel látott el bármilyen dokumentumot. A történetírás első szabálya: minden forrásnak számít, köztük az is, amiről ezt nem feltételeznénk, és első pillanatban az ember hajlamos félretenni.

Az itt bemutatásra kerülő másfél tucat levél nem Tisza miniszterelnöksége idejéből (1875–1890), hanem az utána következő évtizedből származik. Tehát egy olyan

⁵ KOZÁRI MONIKA: *Tisza Kálmán és kormányzati rendszere*. Budapest, Napvilág, 2003. 266–270. 496–497. 499–500. 531–534. 537–538.

időszakból, amelynek már elsődlegesen nem Tisza Kálmán volt a főszereplője és formálója, de még komoly informális befolyással bírt mindazon személyekre és ügyekre, akik és amelyek a parlamenti politikai közélet színpadára léptek, illetve kerültek.

A megismerésre váró leveleknek éppen az a lényege, hogy bemutassa, az egykori nagyhatalmú pártvezér és kormányfő milyen módon lobbizott befolyásos személyeknél, miután a kormányzati hatalomból visszavonulni kényszerült. Leveleiből megismerhetjük, hogy milyen stílusban, milyen témákban és milyen módszerrel gyakorolta az érdekkijárást. De következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan is, hogy a századforduló éveiben a hatvanas-hetvenes éveit taposó Tiszának milyen szokásai voltak, milyen életvitelt alakított ki magának.

STÍLUS

Wlassics Gyula (1852–1937) olyan figurája volt a dualizmus korának, aki már Tisza miniszterelnöksége idején az Igazságügyi Minisztérium kodifikációs osztályán – vagyis a kormánynak – dolgozott, munkáját elismerték, akár személyes nexusa is lehetett a Generálissal. Bár kettejük között 1895 előtti levelezés vagy a kapcsolattartás más formájára utaló forrás nem lelhető fel, a Tisza által alkalmazott „Tisztelt/Kedves barátom!” (1–4., 8., 10–11. levél) megszólító formula a levél elején és a címmel való tegező viszony arra enged következtetni, hogy kettejük között a kapcsolat nem Wlassics 1895-ös vallás- és közoktatásügyi miniszteri kinevezésével vette kezdetét. Ez az évszám csak annyiban számít origónak, kiindulási pontnak kettejük viszonyában, hogy ekkortól kezdte Tisza az ismeretséget felhasználni arra, hogy szíveségeket kérjen a minisztertől a tárcája alá tartozó azon ügyek előmozdításához, amelyek a volt kormányfő számára fontosnak számítottak.

Azt érdemes rögzíteni, hogy Wlassics Gyulát báró Bánffy Dezső miniszterelnöknek a kabinetjébe kérték fel kultuszminiszternek, és Bánffyról – akiknek neve az egyik levél lapjain is megjelenik – tudott volt, hogy a Szabadelvű Párton belül található informális csoportosulások, klikkek közül Tisza Kálmán és fia, István köréhez tartozott.⁶ Oda sorolták a kortársak is, hiszen az 1870-es és 1880-as években Bánffy mint főispán a Generálisnak köszönhette karrierjét, vagyis elmondható róla, hogy az ő politikai köpönyegéből bújt elő. Ebből következhet, hogy Bánffy kabinetjében a tárcavezetők is ’Tisza-pártinak’ tekinthetők, és fontosnak tartották, hogy jó vi-

⁶ SCHWARCZWÖLDER Ádám: Széll Kálmán a dualizmus politikai erőterében (1878–1899). In: *Törvény, jog, igazság. Széll Kálmán életműve*. Szerk. IFJ. BERTÉNYI Iván. Budapest, Mathias Corvinus Collegium–Tihanyi Alapítvány–Széll Kálmán Alapítvány, 2015. 191.

szonyt ápoljanak az egykori nagyhatalmú pártvezérrel és kormányfővel, akinek oly sokan, oly sokat köszönhettek.

A megszólító formula rövid idő alatt megváltozott, és a „Tisztelt/Kedves barátom!” elé lépett a „Kegyelmes uram!” (5–7., 9., 12. 13., 18. levél) köszöntés. Ez már az 1896-os levelekben feltűnik, több levélben a két formula egymást követi, időnként azonban egyik vagy másik elmarad. A századfordulót átlépve erősödik meg újra a „barátom” megszólítás.

Tisza egy csipetnyi ironikus humort is megengedett magának leveleiben. „Örömmel olvasom a lapokban, hogy haza jöttél és azonnal sorakozom azok közé, kik neked alkalmatlankodnak” – kezdte egyik (12.) levelét e felvezetéssel. Örömeinek adott kifejezést, hogy Wlassics elérhetővé vált, és már ment is, hogy fontos ügyben a segítségét kérje. „[...] hogy ne csak calvinista ügygel foglalkozzam ezen levelemben” – írta Wlassicsnak (14. levél), mikor már a református Tisza is érezte egyik levelének papírra vetésekor, hogy abban csak saját felekezetének ügyeivel traktálja a kultuszminisztert, de éppen volt a tarsolyában egy katolikus témájú ügy is, hát ilyen könnyed módon vezette fel.

Mindez a könnyedség és humor nem jelentette azt, hogy a lobbizó ne adta volna meg a kötelező tiszteletet a miniszternek. Pártfogoltjait mindig a tárcavezető „kegyességébe” (1., 3., 8. levél) ajánlotta, kifejezte, mennyire fontos számára „nagylelkű bizalma” (7. levél). Külön fontosnak tartotta hangsúlyozni, milyen megtisztelő számára, hogy informális módon értesítette bizonyos fontos ügyekről: „velem bizalmasan közölni méltóztattál” (5., 7. levél). Hízelegni is tudott: „ismerve nemes lelkedet,” „ismerve nemes lelkűségedet és mély belátásodat” (3., 14. levél).

A Generális kézírása nem könnyen olvasható, azonban szerencsére csak kevés olyan szó vagy szövegrész található leveleiben, amelyeket még a közvetlen szövegkörnyezet alapján sem lehet azonosítani. Ezek helyét két kapcsos zárójel között kipontozva jelezzük. Tisza következetesen írt, egyes szavakat minden levélben egyformán használt, de a korszakra jellemző módon ő is gyakran írta a hosszú magánhangzókat rövidnek, ékezetek nélkül, vagy éppen fordítva, ékezet használatával téve rövid magánhangzót hosszúvá. Ezt még személynevek esetében is elkövette. Nem állt tőle távol egyes kifejezések rövidítése sem, ezeket kiegészítettük. Mondattagolása teljesen következetlennek tekinthető. Leveleit betűhíven közöljük.

TÉMÁK: ÉRDEKKIJÁRÁS ÉS MÓDSZERE

Tisza leveleinek nem a tartalma a legfontosabb, hiszen azokban alig, vagy egyáltalán nem megy bele az adott ügy részleteibe.

Milyen ügyekben, kikért lobbizott a kultuszminiszternél?

Hozzá személyes kéréssel fordul magánszemélyek ügyében (1–4., 8., 12., 15–16., 18. levél), úgy tűnik, mindig készséggel igyekezett közreműködni. Szociális és állásproblémáikkal többnyire olyan személyek keresték meg, akik vagy Bihar vármegyéből származtak, ott éltek, ahol a Tisza família komoly befolyással rendelkezett (1. 3., 8. levél), vagy egyenesen a Tiszákhöz (3–4., 15. levél) és Geszthez kötődtek, amely a 18. századig visszanyúlóan a család birtokközpontjának számított kastélya és az ottani birtok kiterjedése által.

Lobbizott a miniszternél református egyházi vezetők kérésére is (6., 9. levél), illetve a felekezetéhez tartozó közintézmény, konkrétan a pápai református gimnázium építési költségeivel kapcsolatban (13. levél).

Felekezeti szempontból legfontosabbnak azon érdekkijáró tevékenység tűnik, amelyet a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. törvénycikk⁷ előkészítése mentén, illetve a jogszabály megalkotását követő évtől folytatott annak érdekében (5., 7., 9., 11–12., 14., 16–17. levél), hogy a törvényben foglaltak értelmében a református lelkészek megkaphassák a nekik járó jövedelemkiegészítést, az úgynevezett kongruát. E törvény parlamenti előkészítése és elfogadtatása volt a legjelentősebb egyházpolitikai intézkedése Wlassics Gyulának vallás- és közoktatásügyi miniszterként.⁸

Több levélből is előtűnik az a módszer, ahogy Tisza az ügyeket intézni kívánta. Nem csak kérését fogalmazta meg, hanem több esetben előadta azt is, milyen módon legyen kérése elintézve. Amennyiben a címzett, vagyis Wlassics ezt mégsem tudná teljesíteni, egy alternatív verziót is felkínált számára. Ez a módszer leginkább a 2. levélből tűnik ki, melyben egy tanárember számára kért támogatást igazgatói állás megszerzéséhez. Ha Szováthy Lajost nem tudja a bajai tanítóképző intézet élére kinevezni, akkor egy olyan intézmény igazgatójává nevezze ki, amelyet még meg sem alapítottak, de már elhatározták, költségvetési háttérét biztosították, és adig is adják meg nevezett számára az igazgatói címet, mely által előléphet egy szintet a fizetési besorolás lépcsőfokán.

⁷ *Magyar Törvénytár, 1898. évi törvényczikkek.* Budapest, Franklin, 1899. 61–68.

⁸ ANKA László: Wlassics Gyula kultuszminiszter 1898. évi kongruátörvénye. In: *VERITAS Évkönyv 2016.* Szerk. UJVÁRY Gábor. Budapest, Magyar Napló–VERITAS Történetkutató Intézet, 2017 (a továbbiakban: ANKA, 2017.). 29–46.

TISZA SZOKÁSAI, ÉLETVITELE

A levelek írásának helyszínéből és időpontjaiból következtetni lehet arra, hogy az egykori miniszterelnök milyen életvitelt folytatott. Levelei keletkezésének dátuma és helyszíne alapján megállapítható, hogy július és augusztus hónapokat – a levelek tartalmából pedig kiderül, hogy szeptember első napjait is – a Bihar vármegyei Geszt községben töltötte, az ottani családi birtokon. E hónapokban a képviselőház nyári ülészsünetet tartott, így Tisza is visszavonulhatott vidéki otthonába. (Miniszterelnöksége idején nyaranta elutazott a belga tengerpartra, Ostende üdülővárosba, e levelekben azonban nincs rá utalás, hogy az 1890-es évek második felében és a századforduló után is megőrizte volna ezt a régi szokását.) Látható ugyanakkor a levelekből, hogy Wlassics is elutazott nyáron a fővárosból, és csak a szezon végén tért oda vissza.

Tisza István környezetéhez tartozó személy emlékirataiból úgy tudjuk, hogy Tisza Kálmán 1890 után geszti kastélyát és birtokát átengedte legidősebb fiának, Istvánnak, ő maga pedig a feleségével együtt visszavonult a család birtokát képező kocsordi kastélyba.⁹ Ezt azonban árnyalják a Generális levelei, mivel egyiket sem Kocsordon keltezte. Formálisan bárhogyan alakult a kastélyok és birtokok családon belüli megosztása, Tisza Kálmán a nyarakat alapvetően Geszten töltötte, nem Kocsordon.

Szeptembertől a következő esztendő júniusáig azonban Budapesten írta leveleit, vagyis a képviselőházi ülészsakot végig a fővárosban, az országgyűlés közelében töltötte. Július-augusztusi aktivizmusa a lobbizás terepén csak annyival volt visszafogottabb, hogy levelek útján bonyolította az érdekkijárást, csak az ősztől jövő júniusig terjedő időszak alatt igényelt személyes találkozási lehetőséget a vallás- és közoktatásügyi minisztertől.

„Ma este a Körben nem voltam szerencsés veled találkozhatni” – kezdte egyik (13.) levelét 1899 júniusában, vagy „ma este reményteltem találkozunk a Körben” – írta 1900 decemberében (17. levél). A Szabadelvű Pártot (1875–1906) emlegették „Kör” néven a párttagok egymás között. Ez az elnevezés illetve egyrészt magát a pártot, másrészt a székhelyét, ahol a tagjai egymással informálisan találkoztak (a korszakra jellemző klubéletet folytattak), vagy ahol megtartották a formális pártértekezleteket – mai kifejezéssel frakcióüléseket – a harminc esztendőn keresztül kormánypártként működő szervezet képviselői.¹⁰ Az idős Tisza ezt a fórumot rend-

⁹ SCHMIDT Henrik: *Tisza István boldog évei. Emlékek és feljegyzések*. Budapest, Studium, 1923. 19. – *Vasárnapi Ujság*, 1902. március 30. 199.

¹⁰ ANKA László: A harminc évig kormányzó Szabadelvű Párt. In: „*Indivisibiliter ac Inseparabiliter.*” „*Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul.*” *A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásai*. Beregszász, 2017. november 16. Szerk. SZAKÁL Imre. Beregszász–Ungvár, „RIK-U” Kft., 2018. 54–80.

szeresen látogatta, és a levelekből látható módon ott bonyolította le személyes érintkezés útján azon ügyeket, melyek fontosak voltak számára. Ez volt a Mikszáth Kálmán által mamelukoknak nevezett kormánypárti képviselők esti találkozóhelye, ahol kérelmeikkel zaklathatták a befolyásos politikusokat. Az egykori miniszterelnök is ezt tette, miután mamelukká lett.

A LEVELEK

1. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1895. június 5.

Tisztelt Barátom!

Most Szathmáron lakó, de Bihar megyéből származó Borbála Dezső úr kért meg, hogy leányának Laurának [aláhúzás az eredetiben] ügyét – mely a mellékelt ígatói [!] jegyzék szerint bejegyezve van – kegyességbe ajánlanám.

Miután a vele másolatban közölt bizonyítványok kérelmét indokoltnak mutatják, veszek magamnak bátorságot, hogy figyelmedet ez ügyre felhívjam, s a kérelmet jóindulatodba, kegyességbe ajánlom.

Lehet-e azt teljesíteni amit kérnek, azt innen én ez időszert nem ítélem meg.

Szíves üdvözlettel és teljes tisztelettel vagyok

híved

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 5. l.

2. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1895. július 5.

Kedves barátom!

Szováthy Lajos¹¹ – most Csáktornyán képezdei¹² tanár – ügyében szíves voltál még május havában értesíteni, hogy ő még nem adta be a bajai képezde igazgatóságának kérvényét, de ennek dacára előjegyzésbe vétetted.

¹¹ Szováthy Lajos (1833–1902) pedagógus, a Pápai Állami Tanítóképző Intézet igazgatója 1896 és 1902 között. Emlékét ápolta a Szováthy Lajos Ifjúsági Önképzőkör.

¹² Csáktornyán 1879-től működött a Magyar Királyi Állami Tanítóképezde. Wlassics Gyula 1892-től 1905-ig a csáktornyai országgyűlési választókerület mandátumával került be a képviselőházba.

Tegnap értesültem arról, hogy június közepe felé beadta folyamodványát, miért is most újfent hozzád fordulok, kérve hogy őt, kinn kétségtelenül méltatlanság követett el Bajára¹³ kinevezni kegyeskedjél.

Nem hiszem, hogy ez ne lenne lehető, de még is azon esetre, ha ez egyáltalában nem lehetne, következő eljárást vagyok bátor Szováthyra nézve ajánlani, illetőleg kérni.

Megállapítván azt, hogy a jövő évre szóló költségvetésbe felveszed s fenntartod egy tanítóképezde felállítását, biztosítom őt arról, hogy ott az igazgatói állomást elnyeri, most ideiglenesen pedig add meg neki az igazgatói címet, mellyel már bírt és léptesd elő a VIII^{dik} fizetési osztály 3^{dik} fokáról a 2ra.

Ismétlem, én Bajára kineveztetését tartanám helyesnek, csak is ennek teljes lehetlensége esetére teszem ezen utóbbi kérelmet, hogy így kapjon már most némi elégtételt, legyen anyagi helyzetén is javítva.

Azon reményben, hogy alkalmatlankodásomért nem neheztelsz, zárom soraimat és tisztelettel vagyok

híved [aláhúzás az eredetiben]

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 4. l.

3. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1895. július 29.

Kedves barátom!

Ez úttal igazi szegények, nyomorultak részére kérem kegyességedet.

Egy ide Gesztre¹⁴ való szegény Fábián nevű fiú, részben a családom segítségével végezve iskoláit, népiskolai tanító lett, feladatának éveken át jól megfelelt, midőn már egy rakás gyermeke vőlt, csendes elmezavarba esvén [...] kenyér nélkül maradt, így nem csak ő, de családja a legnagyobb nyomorba jutott.

A megyei tanfelügyelő útján azt hiszem már fel lett küldve a szerencsétlen asszony kérvénye az iránt, hogy két fia, Nándor és András a debreceni országos tanító árvaházba¹⁵ vetessék fel, ezen kérvény az egyik, amelyet kegyességedbe, jó indulatodba ajánlok, mert itt igazán önhibájukon kívül szenvedők gondjainak enyhítéséről van szó.

¹³ Az 1870 óta működő Bajai Állami Tanítóképző Intézetre gondolt Tisza.

¹⁴ Tisza Kálmán korában Geszt a történelmi Bihar vármegyei község (ma Békés megyéhez tartozik), itt volt a Tisza família földbirtokos, és itt állt a családi fészeknek számító kastélyuk.

¹⁵ Országos Tanítói Árvaház: az 1891. évi XLIII. törvénycikk gondoskodott arról, hogy a néptanítóknak a teljesen szülők és vagyon nélkül maradt gyermekei, illetve félárvai számára árvaházak léte-

A másik, akinek hasonló esetből beadott kérvénye mellett szót emelni bátorodom özvegy Kerékgyártó Mihályné, kinek elhalt férje hasonlólag népiskolai tanító volt a régebben Geszten működött főtanítónak a fia, ki most Mihály nevű fiának felvételeért könyörög.

Ismerve nemes lelkedet, tudom hogy megteszel ezen szerencsétlenek érdekében amit csak tehetsz, ezért nem is untatlak tovább, csak azt jegyzem még meg, hogy engemet is le fogsz kötelezni az által ha ezen szegényeken segítesz.

Igaz tisztelettel vagyok

híved [aláhúzás az eredetiben]

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 3. l.

4. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1896. május 4.

Tisztelt barátom!

Kérlek légy kegyes Balthazár Dezső¹⁶ urat – kinek ma reggel névjegy¹⁷ is adtam – most elfogadni, és megnyugtató választ adni neki, ami annyiban engem is személyesen érdekel, mert ő fiammal ma este el kellene hogy utazzék, így ha ügyében megnyugtató választ nem nyer, ez ezen utazásra is akadályoztatólag fog hatni.

Bocsáss meg a zaklatásért,

híved, barátod

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 1. l.

süljenek. Ennek debreceni intézménye 1895 szeptemberében nyílt meg. Nyolcvan fiú és nyolcvan leány befogadására volt alkalmas kezdetben, felekezeti alapon megoszlott a katolikusok és protestánsok között.

¹⁶ Baltazár Dezső (1871–1936) református lelkész, 1911-től a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, 1917-től a református zsinat, majd 1918-tól a konvent elnöke. A levél keltének idején a frissen diplomázott Baltazár Tisza Kálmán legkisebb fiának, Lajosnak a nevelője, akit 1896–1897-ben külföldi tanulmányújtjára is elkísért.

¹⁷ A levélben említett névjegy is fennmaradt. A mindössze Tisza Kálmán nevét nyomtatva feltüntetett névjegyre az egykori miniszterelnök az alábbi írta: „Ngym. Wlassich Gyula urnak. Kérlek légy kegyes jelen névjegy¹⁷ felmutató Balthazár Dezső urat fogadni és kérését jóindulatulag meghallgatni és elintézni. 896Maju.” MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 9. l.

5. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1896. július 24.

Kegyelmes Uram, t. barátom!

Köszönettel vettem tegnap a törvényjavaslatot,¹⁸ melyet velem bizalmasan közölni méltóztattál, az István fiam¹⁹ számára küldött példányt elküldöm neki Nagykovácsiba, hol most Lajos²⁰ testvéremnél van.

Teljes őszinteséggel és a tárgy nagy fontosságához illő komolysággal óhajtván nyilatkozni egy kis türelmet kérek, kérem légy kegyes nekem megíratni, mikor leszel a fővárosban, hogy olyankor írjak, mikor tudom hogy ott talál levelem. Ha lehető volna óhajtanom, hogy a végső megállapodás előtt azután még élő szóval is értekezünk, de ez részemről csak is S[z]ept[ember]. legelső napjaitól volna lehetséges, nem tudom addig várhatsz-e felterjesztéssel?

Most előzetesen még csak azt kívánom tudatni, hogy kiszámíttatom, mennyi kellene az ev[angélium szerint]. ref[ormált]. felekezetnek arra, hogy legalább 500 forintig kiegészíthető legyen az annyit sem élvező lelkészek javadalma, s ezt fel fogom neked bizalmasan küldeni, mert nagyon szükséges volna, hogy annyi legalább jusson nekünk, már a 97^{ik} évi költségvetésben felvett összegekből.

Nem kell bizonyítanom, hogy még az 500 forint is mily csekély javadalom, de így legalább azonnal kiemelnék legalább a nyomorból azokat, kik annyival sem bírnak.

Teljes tisztelettel s hozzá előzetes [...] kérve vagyok
híved

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 7. l.

¹⁸ „...a törvényjavaslatot”: Az 1898-ban elfogadott kongruatörvény javaslati stádiumban lévő munkálatára utal. Ld. ANKA, 2017.

¹⁹ Tisza István gróf (1861–1918) Tisza Kálmán legidősebb fia, politikai örököse, szabadelvű politikus, magyar királyi miniszterelnök (1903–1905, 1913–1917).

²⁰ Tisza Lajos gróf (1832–1898) Tisza Kálmán testvéröccse, szabadelvű politikus, több kormány minisztere, az 1879-es tiszai árvíz után szegedi újjáépítési királyi biztos, aki a Tisza familia számára megszerezte a grófi címet. Nagykovácsi településen állt kastélya.

6. Tisza Kálmán levele ismeretlenhez

Geszt, 1896. július 26.

Méltóságos Uram!

Áldor Imrének²¹ szerintem méltányos kívánságát támogatni természetesen kész vagyok.

Sajnálom hogy a fővárosban létem alatt nem volt erről tudomásom, mert most azt se tudva, Wlassich miniszter úr tisztelt barátom ott van-e, nem tudok biztosan neki írni sem.

De nem csak felhatalmazom, de fel is kérem méltóságodat, legyen szíves, ha ő ott van, nála, ha nincs ott államtitkár úrnál régi barátomnál nevemben is előterjeszteni az Áldor ügyét, ezt akár jelen soraim felmutatásával, részemről is melegen ajánlani.

Tisztelettel vagyok

Méltóságodnak

kész szolgája

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 6. l.

7. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1896. augusztus 16.

Kegyelmes uram, kedves barátom!

Reménylem vetted második leveletem is, melyben megírtam, hogy ha bár te nem tekinted véglegesnek a szöveget, melyet velem bizalmasan közölni méltóztattál, még is megteszem észrevételeimet a kezeimnél lévő szövegre, miután ha van azokban figyelemre méltó, azok közlése csak könnyítheti a végleges megállapodást.

Íme, most küldöm az ígértet, bocsánatodat kérve, hogy annyira kiterjeszkedtem, de azt hiszem nagylelkű bizalmasnak úgy feleltem meg a leginkább, ha hasonl[ól]ag bizalmasan a te használatodra minden tartózkodás nélkül nyilatkozom.

Ha semmi közbe nem jön, S[z]ept[ember]. 1-én érkezem Budapestre, mikor azután reménylem, lesz szerencsém veled élő szóval értekezhetni.

²¹ Áldor (Schmidt) Imre (1838–1928) pedagógus, publicista, lapszerkesztő, műfordító, történelmi író, több vidéki középiskolában is tanított. Korának egyik legismertebb '48-as érzelmű hírlapírója.

Teljes tisztelettel vagyok
híved
Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 8. l.

8. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1897. augusztus 27.

Tisztelt barátom!

Még meg sem köszönöm szíves értesítéseted, mellyel két általam kegyeidbe ajánlott ügyben megörvendeztetted, és már újra alkalmatlankodom.

Ne vedd kérlek rossz néven, de mikor szegény ev[angélium szerint]. ref[ormált]. lelkész v[agy]. tanító kér fel erre már csak állásomnál fogva is meg kell ezt tennem.

Özv. Ferenczy Józsefné – kinek férje ev[angélium szerint]. ref[ormált]. tanító volt Kőtegyánban²² – azért folyamodott minisztériumodhoz, hogy fia Ferenczi [!] József, ki az 1^{s6} középiskolai osztályt N[agy].szalontán végezte, a debreczeni országos tanítói árvaházba felvétessék, hogy azután ott folytathassa tanulmányait.

A kérvény a nagyváradi kir[ályi]. tanfelügyelőségtől 2211 sz[ám]. a[latt]. f[o]lyó. hó 16^{kán} lett pártoló véleményekkel felterjesztve.

Kérlek légy kegyes ez ügyet figyelmedre méltatni, 's ha csak legyőzhetetlen akadályba nem ütközik kedvező 's gyors elintézését elrendelni.

Alkalmatlankodásomért bocsánatodat kérve és reménylve tisztelettel vagyok
híved
Tisza Kálmán²³

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 10. l.

²² Kőtegyán (Kőtegyán írásmódban): település a mai Békés megyében, Tisza Kálmán idejében azonban még Bihar vármegye részét képezte. Geszttel és Nagyszalontával szomszédos, így nyilvánvaló, hogy Tisza szűkebb pátriájához tartozott.

²³ Tisza levelének hátlapjára a vallás- és közoktatásügyi miniszter ráírta egy meg nem nevezett munkatársának szóló utasítását: „[...] Ezt a levelet olvasd el, és tégy meg amit lehet és levélben értesítések Tisza Kálmánt azzal, hogy, rendeletemre történt meg az intézkedés.” Az ismeretlen munkatárs is ráírt a levél hátoldalára: „[...] Az ügyet kedvezőleg intéztük el szept. 1.jén, s erről értesíttem Tisza Kálmánt azonnal.” MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 10. l.

9. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1898. március 28.

Kegyelmes Uram!

Talán hallottad is, hogy a konvent az elnökséget bízta meg, hogy óhajtásait előtted tolmácsolja,²⁴ s azok érdekében amit lehet megtegye.

Elnöktársam, Kún Bertalan²⁵ ev[angélium szerint]. ref[ormált]. püspök szeretne holnap, kedden a d. u. két órai vonattal haza utazni, ezért arra kérlek, légy kegyes ha csak lehet, holnap d. e. 10–12 között időt és helyet jelölni, ahol bennünket fogadni szíves leszel.

Kérlek légy szíves ez iránti határozatodat velem mielőbb tudatni, hogy én a püspököt értesíthessem.

Teljes tisztelettel vagyok

híved

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 15. l.

10. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1898. május 1.

Tisztelt barátom!

Nagyon szeretnék holnap – hétfőn, veled némely fontos dolgokról beszélni, miért is kérlek, ha csak lehet légy szíves délelőtt 11^{kor} engem a minisztériumban fogadni. Azért kérem ezt, az órát, mert 12^{kor} már egyéb dolgom van, mely nem tudom meddig fog tartani.

Szíves izenetedet kérve vagyok

tisztelő barátod

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 16. l.

²⁴ *A ref. egyetemes konvent a törvényjavaslatról, 1898. március 25.* MNL OL, K 721, Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Wlassics Gyula miniszter iratai. 2. cs. 1/b. t. Református egyház 1883–1904. 12–13. A konvent véleményét a törvényjavaslat vitájának kontextusában bemutatja: ANKA, 2017. 34–35.

²⁵ Kun Bertalan (1817–1910) református lelkész, a Tiszáninnen Református Egyházkerület püspöke 1866-tól haláláig, valamint 1884-től az egyetemes egyházi konvent egyházi elnöke.

11. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1898. június 2.

Tisztelt barátom!

Bocsáss meg, hogy csak lakásodra küldöm ezen conventi dolgokat, de ma úgy vettem elnöktársamtól, hogy vasútra indulásom előtt csak épen elkészíthettem azokat elküldésre.

Reményelem miután úgy is jön hozzád reggelenként szolgáló minisztériumodból, el tudod az iratokat juttatni nagy alkalmatlanság nélkül.

Bocsánatodat újra kérve tisztelettel vagyok

híved

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 14. l.

12. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1898. augusztus 20.

Kegyelmes uram!

Örömmel olvasom a lapokban, hogy haza jöttél és azonnal sorakozom azok közé, kik neked alkalmatlankodnak.

Az én ma legnagyobb dolgomról a lelkészfizetések kiegészítésének miként esz-közléséről csak röviden írok, miután úgy tudom hogy Bánffy²⁶ közölte veled még elutazásod előtt a tárgyban hozzá írt hosszú leveletem, miután úgy tudom nálad nem fog nehézségbe ütközni a tempo gyorsítása.

Továbbra is kérem ez irányban kegyes támogatásodat, és csak azt jegyzem meg, hogy Bánffynak írt levelemben egy általjában nem azt óhajtottam, hogy köztünk és az óhitűek²⁷ között az érvényességnél különbség tétessék, mert tudom hogy ez nem lehet csak azt a véleményemet akartam nyilvánítani, hogy 899^{ben} azokra alig vagy

²⁶ Bánffy Dezső báró (1843–1911) erdélyi származású szabadelvű párti politikus, magyar királyi miniszterelnök (1895–1899). A református felekezethez tartozott, pályafutása során betöltötte az Erdélyrészi Református Egyház főgondnoki tisztségét is.

²⁷ „...az óhitűek”: Tisza itt a görög-keleti ortodox felekezetre gondol, amely alapvetően a magyarországi és erdélyi román, valamint a szerb etnikum vallása volt. Az 1898. évi kongruatörvény vitájában felvetette több politikus és publicista is, hogy az ortodox felekezet támogatása a román nemzetiség támogatását jelenti, amely azonban nem a magyar nemzetet erősíti.

csak kis mértékben kerül a sor, miután bejelentéséig beterjesztve nincsenek, így azok megállapításáig sok időt fog igénybe venni.

Ezt megírtam levele vétele után azonnal Bánffy-nak és még Lukácsnak²⁸ is, kit különben nagyon megkértem az ügynek kedvező elintézésére is.

Távolléted alatt fonódott hozzám egy régi volt képviselőtársam és barátom [...] megyei alispánja azon kéréssel hogy a megnevezendő kérdésnél ajánlólag forduljak hozzád. Ezt most teszem meg, kérve hogy ha és amennyiben lehet légy kegyes figyelemmel kívánságára.

Egy rokona [...] Szentmihályi Anna [aláhúzás az eredetiben] Szentmihályi Lajos elhalt egykori főhadnagy árvája képzett tanítónő és a kérés most az lenne, hogy a Sátoraljaújhelyen most megnyitandó [aláhúzás az eredetiben] állami és polgári leányiskolához tanítónőnek neveztessek ki [aláhúzás az eredetiben].

Távollétedben közöltem egy kérést Zsilinszkyvel,²⁹ felkérve őt, hogy hazajövedlede terjessze elő neked addig is míg én ezt tehetném.

Vonatkozik ez a pápai tanítóképezdénél betöltendő gyakorlati iskolai tanítóságra, amely állásra több oldalról vett ajánlások és jó minősítések folytán bátor voltam és vagyok a most Gyomára alkalmasabb ev[angélium szerint]. ref[ormált]. tanítót ajánlani, kinek neve e perczen nem jut eszembe de kit Zsilinszkyhez írt levelemben meg neveztem.

Most már bocsánatodat kérve alkalmatlankodásomért teljes tisztelettel vagyok
barátod
Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 12–13. l.

²⁸ Lukács László (1850–1932) szabadelvű és nemzeti munkapárti politikus, a Bánffy-kabinetben pénzügyminiszter – ezért lobbizott nála felekezetét érintő anyagi ügyben Tisza –, majd 1910–1912 között magyar királyi miniszterelnök.

²⁹ Zsilinszky Mihály (1838–1925) szabadelvű párti politikus, főispán, országgyűlési képviselő, Wlassics Gyula tárcavezetésétől tíz esztendőn keresztül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium államtitkára (1895–1905), Bajcsy-Zsilinszky Endre nagybátyja.

13. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1899. június 22.

Kegyelmes uram, tisztelt barátom!

Ma este a Körben nem voltam szerencsés veled találkozhatni, hogy a dolgot megbeszélve kikérjem engedelmet, a pápai ev[angélium szerint]. ref[ormált]. gymnasium építési adósságát illetőleg általad engedélyezett kölcsön tárgyában ezen levél melléleteként most átküldött iratokat illetőleg.

Miután máskor már szíves vóltál felhatalmazni arra, hogy az ilyeneket reggel lakásodra küldjem, most is igénybe veszem jószágodat, 's egyúttal arra is kérlek, hogy miután az iratok f[o]lyó]. évi 296ban a leiratoknak megfelelőleg vannak kiállítva, légy kegyes ezen ügy lebonyolítását sürgősen elrendelni.

Holnap reményelem találkozunk a Képviselőházban, addig is igaz tisztelettel vagyok

híved

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 20. l.

14. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Geszt, 1899. augusztus 21.

Kegyelmes uram, kedves barátom!

A mai postával küldtem fel a conventi elnökségnek egy felterjesztését [aláhúzás az eredetiben] a lelkészi fizetések kiegészítése tárgyában.

Nagyon kérlek légy kegyes az ebben felhozottakat az ügy elintézésénél figyelembe venni, és egyáltalában lelkészeink iránt már ismételtlen megnyilvánult jó akaratodat minden irányban úgy érvényesíthetni, hogy a törvény által megállapított jótéteményt mielőbb, de mindenestre az év vége előtt élvezhessék [aláhúzás az eredetiben].

Meglehet, sőt mint hallom vannak is a Convent által beterjesztett kimutatásokban formai hiányok, meg azokon kívül is, melyek felterjesztésünkben említettnek, de miután ezen kimutatásokat egy oly testület mint az ev. ref. egyetemes convent lelkiismeretes felülvizsgálat után terjesztett fel, azok megbízhatósága kérdés tárgyát nem képezheti, és így azt hiszem minden aggály nélkül elfogadhatja azokat a minisztérium.

Ismerve nemes lelkűségedet és mély belátásodat, bízom is benne, hogy ez meg fog történni, ezen tartalommal kérlek, légy kegyes úgy intézkedni, hogy az ev. ref. fele-

kezet lelkészeire vonatkozó kimutatások az illető osztály útján, még ha az pótlások szükségét látná is, pótlás végett vissza ne küldessenek [aláhúzás az eredetiben], de tegyenek majd mihelyst haza érkezel neked jelentést, azután határozz magad és pedig ha csak lehet pedig hiszem hogy lehet – úgy hogy a fizetéspótlás kiutalványozásig ne hátráltassék és ha már épen lenne is valami okvetlenül pótlandó, annak utólagos felterjesztésére [aláhúzás az eredetiben] általad a convent hívassék fel.³⁰

Épen oly jól tudod mint én, hogy mennyire hajlandók és készek az emberek a gyanúsításra, 's így nem kétlem igazat fogsz nekem adni abban, hogy tekintettel a változott viszonyokra, ha ez évben fennakad a fizetési pótlások folyóvá tétele, oly mérvben fog megindulni a gyanúsítás azzal, hogy készakarva húzatik a dolog és kiakar játszani a törvény hogy mindnyájunk erőfeszítése se lehet képes arra, hogy annak terjedését megakadályozza. Főleg miután vannak olyanok, kik ezt politikai célokból fogják terjeszteni, habár tudják is hogy alaptalan.

Most végül, hogy ne csak calvinista üggyel foglalkozzam ezen levelemben bátorságot veszek magamnak felhívni figyelmedet Dr. Roszival István³¹ apátcanonok és képviselőre. Fel is kértem erre, de miután régen ismerem szívesen is teszem, hogy figyelmedet felhívjam reá, mint olyanra, kit a kath[olikus]. clerus kebelébeni előléptetéseknél figyelembe vétetni érdemes.

Azon reményben, hogy teljes jó egészségben mielőbb visszatérsz Budapestre, 's ott már szeptember 8–10. körül tiszteltetni foglak, vagyok
barátod és híved
Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 17–18. l.

³⁰ Felekezettől függetlenül a lelkészek egész tömegének nem sikerült a megjelölt határidőre hibátlanul kitölteni és a megkívánt dokumentumokkal megerősítve benyújtani kongruaigénylési kérelmét, ezért a kultuszminiszternek újabb és újabb határidőket kellett megadnia rendeletekben arra, hogy a lelkészek minél nagyobb számban élhessenek a kongruatörvény nyújtotta támogatási lehetőséggel. *Magyarország közoktatásügye az 1900. évben.* Budapest, Athenaeum, 1901. 10.

³¹ Roszival István (1844–1916) katolikus teológus, a hittudományok doktora. 1889-től esztergomi mesterkanonok, 1891-től pécsváradi címzetes apát. Szabadelvű párti országgyűlési képviselő 1881 és 1892 között, illetve 1898-ban időközi választáson újra bekerült a képviselőházba. Tisza előléptetési ügyben lobbizott érte. 1900-ban nyitrai főesperessé nevezték ki – talán Tisza közreműködésének is köszönhetően.

15. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1899. október 24.

Tisztelt barátom!

Kovács Lajos úr, ki vőm, Radvánszky³² fiai mellett vólt alkalmazva, most itt van.

Ő az, kinek te kegyeskedtél már többel mint egy évvel ezelőtt külföldi tanulmány útjára [...] utalványozni, ki azonban óhajtva azt is, hogy még szerezve valamit saját szorgalmával anyagilag [...] legyen készülve a külföldi lételt jól kihasználni, csak most fog kiutazni.

Neki holnap délután már el kell utaznia, pedig szeretne nálad tisztelegni.

Kérlek légy kegyes tudatni velem fogadhatod-e holnap – szerdán – egy perczre, ha igen, mikor? [...] Ha ez neked alkalmatlan lenne, csak is azt legyél szíves nekem szóval megizenni, hogy nem lehet.

Feleségem köszöni ma vett szíves értesítésedet én pedig tisztelettel vagyok

híved [aláhúzás az eredetiben]

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 19. l.

16. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1900. március 29.

Kedves barátom!

Igen nagy örömmel értesültem egészséged javulásáról és arról, hogy nem sokára lesz szerencsénk téged teljes jó egészségben ide haza üdvözölni.

De hát ha valaki miniszter, azt bizony a mint jobban érzi magát, zaklatják minden felől és sajnálom de én se kímélhetlek meg.

Ha jól vagyok értesülve, Dr. Reiner³³ egyetemi rendkívüli tanárságának kérdése kedvezőbb fejlődést nyert és hozzád elment vagy elmegy mostanában egy előterjesztés minisztériumodból, nem tagadom én is nagyon óhajtom, hogy ezen ügy mielőbb Reinerre nézve kedvező megoldást, illetőleg eldöntést nyerjen.

³² Radvánszky Béla báró (1849–1906) művelődés- és irodalomtörténész, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság alapító elnöke, a Magyar Történelmi Társulat választmányi tagja. Tisza Kálmán Paulina nevű leányát vette feleségül. Országgyűlési képviselő, majd Zólyom vármegye főispánja, 1894-től koronaőr és a főrendiház tagja.

³³ Reiner János (1865–1938) jogász, a budapesti egyetem tanára, az MTA levelező tagja, korának kiemelkedő egyházjogi szakértője, e témában számtalan írása jelent meg az 1890-es évektől.

Óhajtom ezt azért is, mert hiszem, hogy ez esetben kettőzött igyekezettel nyugodtan folytatná a congrua ügyek lebonyolítását, melyeknek mentől gyorsabb rendezése pedig rendkívül kívánatos.

Melegen ajánlom ez ügyet kegyedbe.

Most pedig bocsánatot kérve azért, hogy én is háborgattalak, szíves üdvözzlettel és teljes tisztelettel vagyok

barátod

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 22. l.

17. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1900. december 4.

Tisztelt barátom!

Ma este reménylettem találkozunk a Körben, 's ott megbeszélhetem a dolgot, de mitután te ma oda nem jöttél, kénytelen vagyok jelen soraimmal alkalmatlankodni.

Szíves vóltál kilátásba helyezni, hogy a congruát illetőleg egy pár fontos kérdés megbeszélésére időt adsz úgy hogy referenseid is ott legyenek, az Antal Gábor püspök³⁴ itt időzése alkalmával.

Ő most itt van, de holnap este már valószínűleg haza kell mennie, ennél fogva arra kérlek, légy kegyes holnap f. hó 5^{kén} egy órát megjelölni, amelyben hivatalodban felkereshetlek, 's erről Antal Gábort is értesítem, ki már délelőtt 10 óra előtt ott lesz a congrua osztály helyiségében.

A Képviselőház ülése nem akadály rám nézve, mert azt ott hagyhatom.

Nem tudom, nem lenne-e kifogásod az ellen, ha Széll Kálmán esperes³⁵ is eljönne oda, ki azonban már holnap délután haza kell hogy utazzék. Ha abba, hogy ő is ott legyen beleegyezel, az idő délelőtti órában lesz, őt én fogom értesíteni.

³⁴ Antal Gábor (1843–1914) református teológus, lelkész, 1865-ben országgyűlési képviselő, a Pápai Református Kollégium tanára és igazgatója, 1896-tól haláláig a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke és a főrendiház tagja, 1907-től a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság elnöke.

³⁵ Széll/Szél Kálmán (1838–1928) református esperes, Arany János költő veje, aki a nagyszalontai református egyházmegye – Tisza Kálmán szűkebb pátriája – szervezetében futott be karriert az 1860-as évek elejétől. Nevéhez köthető a nagyszalontai Arany János Emlékmúzeum gondolatának felvetése, illetve az Arany Emlékegyesület megalapítása, melynek ő lett első elnöke. Nem csupán név-, hanem ténylegesen is rokona a pénzügyminiszter-miniszterelnök Széll Kálmánnak. Ld. SCHWARCZWÖLDER Ádám: Generációkon átívelő építkezés. Széll Kálmán útja a siker kapujáig. In: *VERITAS Évkönyv 2018*. Szerk. UJVÁRY Gábor. Budapest, Magyar Napló–VERITAS Történetkutató Intézet, 2019. 9.

Szíves értesítésed kérve és lehetőleg már reggelre várva tisztelettel vagyok
híved
Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902).
23–24. l.

18. Tisza Kálmán levele Wlassics Gyulához

Budapest, 1902. január 19.

Kegyelmes uram, kedves barátom!

Köszönöm szíves részvétedet az engem illető események között,³⁶ szeretném már nagyon, ha vagy hozzád mehetve, vagy a házban,³⁷ [...] beszélhetnék újra veled, de erre úgy látom még várnom kell.

Most még egy ajánlás félét kell tennem, mit még képviselővé választatásom előtt ígérvén meg, talán nem jövök összeférhetlenségi esetbe.

Endrey Sándor³⁸ festőművész, kitől tavaly igen jó arcképet láttam Váradon, valamint itt is a Múcsarnokban a kiállításon, 's ki az én azon arcképemet festette, mely a mostani kiállításon volt, pályázott most azon ösztöndíjat, egyetértőt, melyek ily helyzetben levő embereknek adható azért hogy külföldön gyarapíthassák művészi képzettségüket. Ő jelesen főleg Hollandiába tud menni.

Engem arra kért, ajánljam őt kegyeidbe, mit azonnal megteszek, örülnék, ha ezzel élhetne, 's tisztelettel vagyok

igaz híved 's barátod

Tisza Kálmán

MNL OL, P 1445, Wlassics I. Gyula báró, 26. t. 456. Tisza Kálmán (1895–1902). 26. l.

³⁶ Tisza Kálmán e levelének írásakor már betegeskedett, és két hónap múlva, 1902. március 23-án elhunyt.

³⁷ „[...] a házban”: A Képviselőház a Sándor utcában (napjainkban az Olasz Intézet a Bródy Sándor utcában).

³⁸ Endrey Sándor (1867–1940) festő és grafikus. Elsősorban arcképeket készített.